

20. Великошин И.И. Первичные сведения и некоторые вопросы их проверки оперативными аппаратами органов внутренних дел: Лекция. -М.: МВД СССР, 1989. -25 с.

21. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р., № 2135-ХІІ // ВВР України. -1992. -№ 22. -Ст.303.

22. Філіпенко Н.Є., Титаренко Л.Г. Індивідуальна про-

філактика правопорушень в установах виконання покарань (Порівняння, висновки та рекомендації) // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених: Зб. наук. пр. -Х.: Ун-т внутр. справ; Основа, 1997. -Вип.3-4. -С.34-39.

Надійшла до редколегії 22.02.2005

СОЛОХА В.Е. ПРИМЕНЕНИЕ ЛИЧНОГО ПОИСКА ДЛЯ РЕШЕНИЯ ОТДЕЛЬНЫХ ЗАДАНИЙ УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ХАРАКТЕРА

Обоснована важність своєчасного використання можливостей личного поиска для оперативного раскрытия преступлений.

SOLOHA V.E. APPLICATION OF PERSONAL SEARCH FOR THE DECISION SEPARATE TASKS OF CRIMINAL-REMEDIAL CHARACTER

Importance of duly use of opportunities of personal search for operative disclosing crimes is proved.

УДК 343.985:343.102

В.М. СТРАТОНОВ*, канд. юрид. наук, доц.,
В.Г. ЛУКАШЕВИЧ**, докт. юрид. наук, проф.

*Херсонський державний університет**

*Гуманітарний університет «Запорізький інститут державного та муніципального управління»***

КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ СЛІДЧИХ ДІЙ

Запропоновано класифікацію способів збирання доказів, де окремі слідчі дії об'єднані у відповідні блоки і розглядаються як певні системи тактичних прийомів – окремих криміналістичних методів.

У теорії доказів під способами збирання та перевірки доказів розуміється система прийомів і операцій, призначених для пошуку, виявлення, одержання, закріплення та дослідження фактичних даних певного виду, що реалізується у визначених процесуальним законом діях слідчого. Головний бік цієї процесуальної діяльності складають слідчі дії, які становлять систему процесуальних засобів доказування (ч.2 ст.65 КПК України) та використовуються для збирання фактичних даних під час розслідуванні злочинів [1].

Водночас ці дії розглядаються нами з трьох боків (позицій): з процесуального – як засіб доказування та його форма; з криміналістичного – як спеціальний (окремий) метод пізнання; з практичного – як особливий вид діяльності слідчого. Відповідно до цього проведемо їхню криміналістичну класифікацію, для якої методологічною основою є філософське підґрунтя обумовленості засобів пізнання характером відображень об'єкта пізнання, ознаки якого визначають форми і методи дослідження.

Відомо, що значну кількість доказової інформації стосовно події злочину і злочинця несуть матеріальні об'єкти (речі) на рівні елементарного відображення у вигляді матеріально-фіксованих слідів, а також люди – на рівні своєї свідомості (психічне відображення) у формі уявного (суб'єктивного) образу, предмета, події, явища, що сприймалися раніше. Сліди, джерелом яких є людина, доцільно називати "ідеальними слідами" чи "слідами пам'яті". Термін "ідеальний" у філософії трактується як такий, що стосується ідей, діяльності мислення, іншими словами – духовний, психічний (на противагу фізичному,

матеріальному). А ідеальне – це, в свою чергу, суб'єктивний образ об'єктивної реальності, що виникає в практичній діяльності людини [2].

Особливості цих слідів, їхня природа та типові властивості визначають систему тактичних (пізнавальних і засвідчувальних) прийомів, що повинна бути включена до змісту кожної слідчої дії як її окремий (спеціальний) криміналістичний метод.

Зрозуміло, що кожному виду слідів відповідає неповторна комбінація тактичних прийомів, яка забезпечує виявлення і фіксацію інформації, що міститься в них. Проте аналіз основних джерел інформації дозволяє з певною часткою умовності на його основі побудувати криміналістичну класифікацію способів збирання доказів, в якій слідчі дії будуть виступати як специфічні форми і методи пізнання події злочину, криміналістичну сутність яких складатимуть пізнавальні прийоми. При цьому варто враховувати і той факт, що окремі слідчі дії, спрямовані на дослідження відзначених видів слідів (матеріальних і ідеальних), нерівнозначні перед законом у плані правових умов їхнього провадження, досягнення цілей кримінального процесу, визначення прав, обов'язків і гарантій його учасників стосовно дотримання їхніх інтересів, що відповідають гарантіям законності застосування певних засобів і методів.

Певна річ, що вибір слідчих дій для одержання доказової інформації багато в чому залежить від характеру джерела інформації, тобто від виду відображення. Звідси неважко зробити висновок, що в разі, коли інформація стосовно події злочину відображена матеріальними

об'єктами у вигляді зміни їх просторово-геометричних ознак (форми, розміру, розташування), то для дослідження таких слідів використовуються слідчі дії, мета яких полягає у виявленні, сприйнятті, значеннєвий розшифровці та описі (фіксації) необхідних для доказування фактів.

У кримінальному процесі такі слідчі дії називають *нонвербальними* (огляд, обшук, виїмка, освідування), заснованими на прийомах безпосереднього почуттєвого, органолептичного пізнання об'єкта слідчим – таких, як спостереження (виявлення), пошук, порівняння, вимір, опис тощо. Перелічені слідчі дії характеризуються низкою загальних ознак, а саме: сутністю і метою провадження; методами і технічними засобами, що використовуються для їх здійснення; об'єктом дослідження (носієм інформації). Розглянемо ці ознаки.

Сутність огляду, обшуку та виїмки полягає у безпосередньому дослідженні матеріальних об'єктів (виділенні їх ознак), установленні їхнього інформаційного значення для розслідуваної події злочину. Єдність сутності цих слідчих дій відбито в їх визначеннях. Так, майже у всіх підручниках з криміналістики *огляд* визначається як “безпосереднє сприйняття” об'єктів, їх дослідження і вилучення. Та ж мета наявна й у визначенні предмету обшуку, що проводиться задля “відшукування і вилучення об'єктів, що мають значення для розслідуваної справи” [3].

Виїмку відрізняє менша активність пошукової роботи, оскільки місце перебування майна заздалегідь відомо. Однак метою є вилучення матеріальних джерел, якому завжди передують виявлення, залишається домінують. Таким чином, слідчі дії цієї групи призначені головним чином для відшукування, закріплення і дослідження матеріальних (речових) носіїв інформації.

Відзначені речові (матеріальні) носії інформації доцільно поділяти на об'єкти: а) неживої природи – речову обстановку; б) живої природи, серед яких людина як фізичне тіло, якому притаманна певна зовнішня форма і внутрішня структура (морфологія), є специфічним носієм психічних відображень.

Під *речовою обстановкою* слід розуміти неживі предмети неорганічного, синтетичного й органічного походження, присутні на місці злочину. Особливість відображення інформації даними об'єктами полягає в тому, що взаємодія (механічна, фізична, хімічна) відбувається на елементарному рівні. Тому здебільшого утворюються видимі (зримі) сліди – тиску, ковзання, свердління, розпилу, тертя, окислювання, опіку тощо. Для їхнього виявлення іноді достатньо прийомів почуттєвого пізнання – наприклад, спостереження, оскільки зв'язки виявляються “на поверхні” (є очевидними). І тільки невидимі сліди контакту або мікрочастинок вимагають застосування спеціальних засобів і знань для їх виявлення.

Одержання інформації від речей, виявлених на місці події або вилучених у обвинуваченого, не пов'язане з порушенням особистих прав громадян. Огляд і дослідження їх найчастіше проводиться у відсутності зацікавлених осіб – обвинуваченого, потерпілого, підозрюваного. З процесуального боку огляд місця події може проводитися до порушення кримінальної справи, зібрані сліди слідчий може попередньо досліджувати сам або запросити фахівця, застосовуючи при цьому різні технічні засоби, що не спричиняють змін їхніх властивостей і ознак.

Матеріальні *об'єкти живої природи* – це тіло людини,

яке розглядається як фізична субстанція, здатна відображати сліди різних взаємодій – наприклад, механічних (сліди розрізу і розриву тканини, забиті місця, синці тощо), хімічних і фізичних (сліди опіку, електрична мітка тощо). Добування інформації з таких об'єктів пов'язане з низкою обмежень. Тіло людини є специфічним носієм відображень не тільки з біофізичного боку, але, насамперед, із соціального, правового і морально-етичного. Робота з такими носіями слідів стосується особистісних інтересів людини навіть у випадку знаходження слідів на трупі. Так, огляд трупа проводиться з обов'язковою участю фахівця (судово-медичного експерта або лікаря) – ст.192 КПК України, а виявлення слідів злочину на тілі живої людини здійснюється в процесі освідування – ст.193 КПК України. Однак для одержання інформації в цих випадках не потрібне обов'язкове вільне волевиявлення особи, як це повинно бути під час отримання інформації (наприклад, під час допиту).

Таким чином, пізнавальна сутність розглянутих слідчих дій як спеціальних криміналістичних методів полягає у безпосередньому спостереженні, вимірі, описі і порівнянні ознак об'єкта, у результаті яких вирішується загальне завдання – відшукування, закріплення і дослідження матеріальних носіїв доказів. Тут взаємозв'язок слідчого з матеріальними об'єктами (речами) односторонній і здійснюється у формі умисного почуттєвого (органолептичного), безпосереднього чи опосередкованого технічними засобами пізнання (впливу). Досягнення пізнавальних цілей цих слідчих дій прямо пов'язано з компетенцією і кваліфікацією слідчого. А у тактиці спілкуванні слідчого з учасниками розглянутих слідчих дій превалює функція організації (керування і координація). Певну специфіку становить лише взаємодія слідчого з особою в процесі освідування. Тут почуттєвий вплив на об'єкт пізнання здійснюється у спілкуванні слідчого з особою.

Усе зазначене свідчить, що процесуальні засоби для одержання інформації від матеріальних (речових) і особистісних (ідеальних) джерел доказів розрізняються, мають свою специфіку, що дозволяє їх класифікувати за даними ознаками.

Неможливість безпосередньо спостерігати “сліди пам'яті” як психічне явище у разі, коли в процесі взаємодії, пов'язаної з подією злочину, відображення відбувається на рівні свідомості особи, яка спостерігала цю подію, тобто джерелом, матеріальним носієм “слідів пам'яті” про психічне відображення є жива людина, у пізнавальному плані ставить важливе питання про зовнішні форми їх прояву. Такою єдиною формою прояву цих слідів є словесна – у вигляді самозвіту (показань) особи, яка раніше сприймала певні події. Ці показання можуть бути в усному або письмовому вигляді.

Звідси, припустимо виділяти другу групу слідчих дій – допит, очну ставку, пред'явлення для впізнання, які в літературі називають вербальними – від лат. *verbus* “слово”, тому що інформація, яку отримують під час їх проведення, виражена в словах.

Загальними ознаками, що дозволяють віднести перелічені слідчі дії до однієї групи, є: а) особливий характер джерела інформації; б) спосіб одержання інформації, заснований на прийомах спілкування; в) умови одержання інформації – вільне волевиявлення й оціночне судження джерела інформації про об'єкти і явища, що ним раніше

сприймалися.

Людина як об'єкт дослідження і джерело інформації в сфері розслідування злочину – це насамперед громадянин. особиста недоторканність якого гарантується Законом; це учасник кримінального процесу, наділений певними правами й обов'язками. Тому способи одержання інформації від обвинувачуваного, потерпілого, свідка є специфічним актом, що проводиться суворо визначеними процедурами в межах слідчих дій з дотриманням установлених процесуальних гарантій, які захищають законні права й інтереси особистості (ст.22 КПК України). Бути джерелом інформації для одних учасників процесу є обов'язком (наприклад, свідок за відмову від подання показань відповідає за законом), а для інших – правом і способом захисту. Обвинувачуваний не відповідає за дачу навмисно неправильної (неправдивої) інформації, тоді як потерпілий і слідчий несуть за це кримінальну відповідальність (ст.178 КПК України).

Поєднує цю групу слідчих дій також схожа структурно-логічна схема діяльності слідчого, що заснована на прийомах вербального спілкування – розпитуванні, розповіді, демонстрації, графічному відтворенні, міміці, жести, пантоміміці. Інтереси джерела інформації не завжди збігаються з цілями розслідування, тому під час провадження перелічених слідчих дій нерідко виникають конфліктні ситуації, в яких кожна зі сторін вибирає власну лінію поведінки, наприклад, допитуваний посилається на провал у пам'яті, а той, який пізнає, говорить, що пропонує предмет він бачить уперше, хоча в дійсності йому він відомий. Для розв'язання конфліктних ситуацій криміналістика розробила різні тактичні прийоми, застосування яких дозволяє змінити негативну установку особи – джерела інформації.

Одержання інформації тактичними прийомами під час провадження вербальних слідчих дій торкається особистісних інтересів, прав і свобод громадян. Тому вони (тактичні прийоми і технічні засоби) повинні відповідати певним моральним вимогам. Крім того, слідчий широко використовує й інші прийоми пізнання – наприклад, спостереження, діагностику і прогнозування поведінки допитуваної особи, а також моделювання власної позиції. Разом із тим, відзначені пізнавальні прийоми за умов безперешкодного (вільного) бажання суб'єкта відтворювати сприйняте залишаються одними з головних ознак одержання інформації в ході слідчих дій розглянутої групи.

Структурно-логічна схема одержання інформації, джерелом якої є людина – носій психічного відображення ("сліду пам'яті"), передбачає спілкування слідчого, наприклад, з допитуваним, у ході якого слідчий здійснює (передає) керуючий вплив (ставить питання, завдання, роз'яснює права, переконує), що спонукає джерело інформації спочатку актуалізувати (пригадати) необхідний уявний образ, а потім відтворити і передати його слідчому.

У випадку пред'явлення для впізнання структурно-логічна схема одержання інформації дещо ускладнюється. Зокрема, після пригадування особа, що пізнає (взнає), ще повинна порівняти свій уявний образ із пред'явленими об'єктами в натурі і тільки після цього передати повідомлення у формі судження про тотожність або подібність уявного образу з реальним об'єктом слідчому. Тобто змістом такого повідомлення буде результат ототожнення реального об'єкта по "сліду пам'яті".

Таким чином, основна пізнавальна сутність названих слідчих дій як спеціальних криміналістичних методів полягає в одержанні усних і письмових повідомлень осіб, у свідомості яких відбиті певні відомості. Процес одержання основної інформації тут має опосередкований спілкуванням характер, пов'язаний з вільним волевиявленням особи розкрити зміст внутрішнього психічного відображення, що, зрозуміло, не виключає можливості і необхідності безпосереднього одержання слідчим діагностичної, оціночної та іншої допоміжної інформації.

Нарешті, існують матеріальні об'єкти, для отримання відображеної в яких інформації необхідне сполучення названих прийомів. Такі джерела інформації називаються складними, а слідчі дії, що використовуються для їхнього пізнання, *змішаними*. До них окремі науковці відносять: слідчий експеримент, перевірку показань на місці, призначення експертизи [4]. У перелічених слідчих діях матеріальні об'єкти (речі) і люди використовуються для одержання інформації одночасно. Проведення, наприклад, експертизи за наявності тільки одного речового доказу чи експерта принципово неможливе. У цьому випадку необхідна система джерел інформації, комплексне використання матеріальних відображень речей та психічних відображень (знань) людини. Ці елементи з'єднуються в систему "людина-речі", що функціонує як органічне ціле, утворюючи єдине джерело інформації. Отже, для його пізнання потрібна спеціальна система методів, придатних для виявлення і відображення інформації, не доступної кожному з розглянутих способів одержання доказів.

Таким чином, слідчі дії названої групи відрізняються від інших, перерахованих у ст.65 КПК України, низкою істотних ознак, а саме: комплексністю джерела інформації і прийомами її добування, умовами провадження слідчих дій і видом інформації, що здобувається. Розглянемо ці ознаки.

Складне (комплексне) джерело – це сукупність психічних ("слідів пам'яті") і матеріальних відображень, що у пізнавальному процесі провадження слідчої дії використовуються одночасно як єдина двоелементна система "людина-речі", де людина є джерелом психічних відображень двох видів (форм):

1) спеціальних знань, причиною не зв'язаних з подією злочину. Тут людина у слідчій дії виступає в ролі фахівця (ст.75 КПК України);

2) звичайних "слідів пам'яті", що виникають унаслідок сприйняття особою події злочину. У цьому випадку джерелом інформації є свідок, потерпілий або обвинувачуваний.

Людина в цій системі відрізняється своїми функціями від тієї ролі, що вона відіграє, наприклад, під час допиту та пред'явлення для впізнання. В останніх вона лише сповіщає слідчого про відому їй інформацію, тобто є відносно пасивним джерелом.

Під час провадження судової експертизи або перевірки показань на місці (слідчому експерименті) особа виступає як активне джерело, що не тільки повідомляє певну інформацію слідчому, але і своїми діями створює умови для її перевірки або застосовує свої спеціальні знання, що не пов'язані з подією злочину, але використовуються для його пізнання шляхом експертного дослідження матеріальних слідів (речей) і одержання нових доказів. У цих випадках однієї розповіді про факти, що перевіряються,

недостатньо, тому що ця розповідь не породжує нової інформації. Остання виникає в процесі додатка (прикладання) даних про певні факти до матеріального джерела. Речі – це всілякі матеріальні сліди – рук, ніг, знарядь злочину, транспортних засобів, так чи інакше пов'язаних з подією злочину.

Особливість системного (комплексного) джерела полягає в тому, що кожен його елемент, будучи простим джерелом чи носієм інформації, існує самостійно і може використовуватися окремо, оскільки він несе в основному один вид відображення.

Відзначена система виникає тоді, коли слідчий планує встановити внутрішні зв'язки, властивості та закономірності, що існують між матеріальними й психічними відображеннями. Логічна структура та криміналістична сутність такої діяльності зводиться до формування і передачі джерелу інформації керуючого впливу, завдання. Останнє формулюється в постанові про провадження експертизи, усної постановки завдання фахівцю або іншому учаснику в стадії підготовки до слідчої дії (перевірки показань на місці або слідчого експерименту) та у процесі його провадження. Одночасно джерелу психічних відображень передається річ – матеріальне відображення (наприклад, певний слід, знаряддя здійснення злочину тощо).

Людина (фахівець, свідок, потерпілий, обвинувачуваний) як елемент системного джерела “людина-річ” у рамках керуючого впливу слідчого проектує своє психічне відображення (“слід пам'яті”) на матеріальний об'єкт, тобто пояснює матеріальне відображення з позицій своїх знань або суб'єктивних образів події, яка запам'яталася (наприклад, спеціальних знань експерта або суб'єктивного образу, сприйнятого потерпілим події у момент здійснення злочину). Отримана на емпіричному рівні інформація обробляється раціональними прийомами на теоретичному рівні, в результаті чого пізнаються внутрішні зв'язки і сторони явищ, слідів, установлюється їхня сутність, закономірності утворення і відносини між відображеннями. Звідси формується нова інформація, що фіксується у висновку експерта, протоколі відповідної слідчої дії або усній рекомендації фахівця, який брав участь у провадженні відповідної слідчої дії.

Таким чином, розглянута група слідчих дій має ряд загальних ознак. По-перше, це комплексне використання прийомів почуттєвого і раціонального пізнання. Так, під час проведення судової експертизи використовуються органолептичне і приладове спостереження, раціональні методи – екстраполяція, індукція, дедукція, аналогія, пояснення тощо. Під час провадження слідчого експерименту поряд з демонстрацією, дослідом використовуються опитування, розповідь та інші вербальні прийоми пізнання.

По-друге, одержання інформації слідчими діями даної групи не вимагає безпосереднього почуттєвого пізнання матеріального джерела слідчим. Слідчий сам не проводить дослідів з речовими джерелами під час слідчого експерименту або судової експертизи. Безпосереднє добування інформації з матеріального носія здійснюється не слідчим, а людиною – джерелом психічних відображень. Тому проведення дослідних дій доручається особі, чий показання перевіряються, або сторонньому суб'єкту. Діяльність слідчого зводиться, головним чином, до організації слідчої дії (дослідження) та оцінки її результатів, вона перебуває на теоретичному рівні й для неї використову-

ються раціональні прийоми пізнання.

Деяко інший характер має взаємодія слідчого із системою “людина-річ” під час провадження перевірки й уточнення показань на місці. Ця слідча дія була закріплена в кримінально-процесуальних кодексах Литви (ст.205), Латвії (ст.185), Узбекистану (ст.142) і деяких інших держав. Вона має складну структуру, що забезпечує одержання уточнених повідомлень та їх зіставлення з даними, втіленими в особливостях матеріальної обстановки місцевості. Тут психічне відображення є наслідком сприйняття особою (свідком, потерпілим) події злочину. Тому форми проекції їх на матеріальне відображення інші, і зводяться вони до демонстрації (“відтворення”) цією особою суб'єктивного образу події, яку вона запам'ятала.

Слідчий, спираючись на отриману раніше під час допиту інформацію, формулює завдання особі, чий показання планується перевірити – продемонструвати, відтворити, змоделювати суб'єктивний образ таким чином, щоб отримане внаслідок цього уточнене повідомлення можна було зіставити з матеріальною обстановкою ділянки місцевості, на якій відбувалася певна подія. У рамках цього керуючого впливу особа відтворює необхідну (що потребує уточнення) частину “ідеального сліду”, який відобразився в її пам'яті, та у вигляді повідомлення передає слідчому. Однак на цьому її пізнавальна функція не закінчується. Інформацію, закладену в повідомленні, особа повинна самостійно співвіднести з наявною матеріальною обстановкою, виявити закономірні зв'язки і вказати на них слідчому.

Слідчий у свою чергу досліджує за допомогою органів почуття зазначену матеріальну обстановку місцевості, зіставляє її з показаннями особи і в результаті робить висновок стосовно наявності чи відсутності зв'язку, що перевіряється. Тобто, почуттєве пізнання слідчого у цьому випадку спрямовано на виявлення об'єктивно існуючих відносин між матеріальними слідами і повідомленнями відповідної особи. Іншими словами, джерело психічних відображень, використовуючи інформацію про свій “суб'єктивний образ”, проектує його на матеріальне середовище (відображення) й у такий спосіб виводить (показує зовнішньо) факт можливості або неможливості існування цього уявного образу події. Інформація, яку отримує в результаті слідчий, є стосовно її джерела новою. Вона фіксується в протоколі перевірки показань на місці (відтворення обстановки і обставин події – ст.194 КПК України), який використовується як джерело доказів.

Таким чином, у криміналістичній тактиці припустимо поділити всі слідчі дії на три групи: 1) вербальні, 2) невербальні і 3) змішані¹.

Незважаючи на певну дискусійність деяких моментів, запропонованій класифікації способів збирання доказів, у якій окремі слідчі дії об'єднані у відповідні блоки і розглядаються нами як певні системи тактичних (пізнавальних) прийомів – спеціальних (окремих) криміналістичних методів, притаманні визначальні системоутворюючі ознаки, і в першу чергу – універсальність стосовно методів дослідження. Крім того, вона дозволяє розмежувати різні,

¹ Вперше така класифікація була прийнята в навчальній програмі по криміналістиці: Салтєвский М.В. Программа по советской криминалистике для высших учебных заведений МВД, осуществляющих подготовку специалистов на базе среднего специального юридического образования. -К., 1979.

за криміналістичною (пізнавальною) сутністю, шляхи (способи) одержання інформації, створює передумову до конструювання криміналістичної тактики, що відповідає сучасному рівню розвитку науки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міхеєнко М.М. Доказування в радянському кримінальному судочинстві. -К.,1984.

2. Словарь иностранных слов. -М.: Рус. яз., 1985. - С.183.

3. Біленчук П.Д., Головач В.В., Салтєвський М.В. та ін. Криміналістика: Підручник /За ред. П.Д. Біленчука. -Київ: Право, 1997.

4. Шейфер С.А. Следственные действия. Система и процессуальная форма. -М., 1981.

Надійшла до редколегії 09.11.2004

СТРАТОНОВ В.М., ЛУКАШЕВИЧ В.Г. КРИМИНАЛИСТИЧЕСКАЯ КЛАССИФИКАЦИЯ СЛЕДСТВЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ

Предложена классификация способов собирания доказательств, в которой отдельные следственные действия объединены в соответствующие блоки и рассматриваются как определенные системы тактических приемов - отдельных криминалистических методов.

STRATONOV V.M., LUKASHEVICH V.G. CRIMINALISTIC CLASSIFICATION OF INVESTIGATORY ACTIONS

Classification ways collecting of proofs in which separate investigatory actions are incorporated into the appropriate blocks is offered and are examined as the certain systems of tactical receptions - separate criminalistic methods

УДК 343.156

В.І. ТЕРЕМЕЦЬКИЙ

Національний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ДОПОВНЕННЯ ТА ЗМІНИ АПЕЛЯЦІЇ НА ВИРОК СУДУ¹

Розглядаються питання реалізації суб'єктами апеляційного оскарження вироку на доповнення чи зміну апеляції; вносяться пропозиції щодо удосконалення відповідних норм діючого КПК України, зокрема, надання особі, що не оскаржила вирок незалежно від причин, права доповнити апеляцію іншого суб'єкта оскарження без його згоди, на стороні якого вона виступає, а відповідно внесення нею змін до апеляції та її відкликання – тільки за наявності письмової згоди (заяви).

Законом України «Про внесення змін до кримінально-процесуального кодексу України» від 21.06.2001 р. (далі - КПК України) було запроваджено інститут апеляційного оскарження вироків суду, який у цілому відповідає європейським стандартам та міжнародним зобов'язанням України. Однак вивчення практики застосування процесуальних норм цього інституту свідчить про наявність значного кола проблем, які вимагають свого вирішення уже найближчим часом. Однією з таких проблем є питання про право суб'єктів апеляційного оскарження вироку доповнити чи змінити апеляцію, дослідження якого має важливе теоретичне і практичне значення для усвідомлення меж їх процесуальних повноважень та сприяє усуненню деяких прогалин у законі щодо права певного учасника процесу приєднатися до апеляційної скарги свого представника (захисника) та навпаки.

Слід зазначити, що комплексних наукових розробок цих питань в Україні сьогодні не існує, але окремі їх аспекти у свій час розглядалися радянськими процесуалістами (І.І. Потеружою, В. Калітвіним, В.А. Познанським, І. Рез-

ніченком та ін.) в контексті такого, що існував тоді, інституту касації. Разом із тим, автор цієї статті одним із перших у науковій літературі вказує на необхідність надання учасникам судового розгляду права на доповнення та зміну як власної апеляції, так і апеляції інших осіб, пов'язаних з однаковою правовою позицією у справі, після закінчення строку на апеляційне оскарження вироку. Тому метою даної статті є розробка конкретних законодавчих пропозицій, які спрямовані на забезпечення безперешкодної реалізації учасниками процесу їх права на доповнення та зміну на вирок суду.

Після того, як була подана апеляція, правом доповнити або змінити її відповідно до ч.1 ст.355 діючого КПК України наділяється «особа, яка подала апеляцію». І хоча дана стаття не визначає коло осіб, які володіють таким правом, однак з її загального змісту стає зрозумілим, що ними є тільки особи, зазначені в ст.348 КПК України – сторони у справі. Ніякі інші особи такого права не мають.

Як відомо, відповідно до принципу змагальності сторін, особа, яка оскаржила рішення у власних інтересах, або в інтересах особи, яку вона захищає чи представляє, ні за яких обставин не може подати апеляцію, доповнити або змінити її в інтересах іншої сторони. До того ж, «якщо в

¹ Первинна рекомендація з напрямку досліджень: канд. юрид. наук Янович Ю.П. (НУВС).